

श्री सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल
आदेश

०६९-WO-१२२७

मुद्दा: उत्प्रेषण।

प्यूठान जिल्ला बिजुवार गा.वि.स. वडा नं.७ घर भई हाल सार्वजनिक सरोकार वकालत केन्द्रका अध्यक्ष अधिवक्ता श्रीकृष्ण सुवेदी	१	} <u>निवेदक</u>
गुल्मी जिल्ला भुर्तुङ गा.वि.स. घर भई हाल उज्यालो ९० नेटवर्क ललितपुरका उपसम्पादक भई नेपाल पत्रकार महासङ्घ कम्युनिकेसन कर्नर प्रतिष्ठान शाखा अध्यक्ष रोशन पूरी	१	
चितवन जिल्ला अयोध्यापुरी गा.वि.स. वडा नं. ७ स्थायी घर भई हाल नारायणी एफ.एम. बीरगञ्जका कार्यकारी निर्देशक पत्रकार गोविन्द देवकोटा	१	

विरुद्ध

नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, काठमाडौं.....	१	} <u>विपक्षी</u>
नेपाल सरकार, सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१	
प्रेस काउन्सिल नेपाल, सञ्चार ग्राम, तिलगंगा, काठमाडौं	१	

नेपाल अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२, १०७(२) बमोजिम पर्न आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त विवरण यस प्रकार रहेको छ:-

हामी निवेदकहरू मध्ये म अधिवक्ता श्रीकृष्ण सुवेदी मानव अधिकार समानता र सीमान्तकृत क्षेत्र र वर्गका नागरिकहरूको हक अधिकार संरक्षणका विषयमा वकालत गर्दै आएको कानून व्यवसायी हुँ। हामी निवेदक पत्रकार रोशन पूरी र गोविन्द देवकोटा विगत १० वर्ष अधिदेखि पत्रकारिता पेशामा रही समाजका विकृति विसङ्गति विरुद्ध कलम चलाई अधिकार प्राप्तिका लागि सचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यमा संलग्न रही आएका छौं ।

यस्तैमा विपक्षी प्रेस काउन्सिल नेपालबाट प्रकाशित हुने त्रैमासिक बुलेटिन “संहिता” को अङ्क १६ मा म निवेदक गोविन्द देवकोटा तथा अङ्क १७ मा म निवेदक रोशन पूरीको व्यक्तिगत इज्जत, प्रतिष्ठा, मर्यादा, पारिवारिक एवं व्यवसायीक जीवनमा प्रत्यक्ष असर पर्ने र म निवेदक गोविन्द देवकोटाको हकमा बीरगञ्जबाट प्रकाशित हुने “देशको अस्तित्व” नामक पत्रिकाले कपोलकल्पित सूचना प्रकाशित गरी मेरो व्यक्तिगत प्रतिष्ठामा आँच आउने कार्य गरेकोले सो कार्यका विरुद्ध प्रेस काउन्सिल ऐन तथा पत्रकार आचार संहिता, २०६० बमोजिम उपचारका लागि निवेदन दिएकोमा उक्त पत्रिकालाई कानूनबमोजिम कारवाही हुनुपर्नेमा उल्टै मेरो विरुद्ध प्रकाशित सूचनालाई प्रेस काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक प्रकाशन “संहिता” को १६ औं अङ्कमा सूचना जारी गरियो। म निवेदक रोशन पूरीको हकमा प्रेस काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक प्रकाशन “संहिता” को अङ्क १७ को पृष्ठ २१ देखि २३ सम्म “दाई जय नेपाल ! कमरेड अभिवादन” शीर्षकको सामग्रीमा “राजनैतिक आस्था राख्ने मानिस हुँदैन भन्ने कुरालाई सिद्धान्ततः स्वीकार गर्न सकिँदैन। तर, राजनीति प्रति आस्था हुनु र राजनैतिक दलमा नै आबद्ध हुनु चाहि फरक कुरा हुन्छ। समाचारलाई प्रभावित पार्न कै लागि सम्बन्धित विटमा काम गर्ने पत्रकारहरूसँग नियमित भेटघाट गर्ने कुरा त सबै दलले बेला बेलामा गरिरहेकै हुन्छन्, त्यसबाट अझ एक कदम अघि बढेर एमाओवादी उपाध्यक्ष बाबुराम भट्टलाई प्रधानमन्त्री भएको बेलामा आफू निकट गंगा वि.सी., रेवती सापकोटा, नेत्र पन्थी, रोशन पूरी लगायतलाई मलेसिया र सिंगापुर घुम्न पठाएको कुरा यहाँ निर स्मरणीय हुन आउँछ” भनी मेरा विरुद्ध भ्रामक एवं मेरो प्रतिष्ठामा आँच आउने गरी सामग्री प्रकाशित भएको कार्यबाट निवेदकहरूको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ द्वारा प्रदत्त स्वतन्त्रताको हक, धारा १३ द्वारा प्रदत्त समानताको हक, धारा २६ द्वारा प्रत्याभूत मौलिक हकको उल्लङ्घन हुनको साथै विपक्षीहरूको उक्त कार्यबाट मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८, नेपाल पक्ष भएको यातना र अन्य निर्दयी, अमानवीय तथा अपमानजनक व्यवहार तथा सजाय विरुद्धको महासन्धी, १९८४, प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ तथा पत्रकार आचार संहिता, २०६० समेतको प्रतिकूल एवं व्यवसायिक छुवीमा प्रत्यक्ष असर पारी उल्लिखित अधिकार उपयोग गर्न वञ्चीत भएका छौ ।

कानून विपरीतका उपरोक्तानुसारका काम कार्यवाहीको अनुगमन, नियन्त्रण र निर्देशन गर्ने निकायहरूबाट नै नागरिकको मान मर्दन र व्यक्तिगत प्रतिष्ठामा आँच आउने कार्य भएको

र सञ्चार माध्यमबाट कुनै पनि नागरिकको मान मर्दन वा व्यक्तिगत प्रतिष्ठामा आँच आउने कार्य भएमा तत्काल उपचार पाउने कानूनी व्यवस्था नभएको र भएको कानूनी व्यवस्था समेत अपर्याप्त र प्रभावहिन भएकोले पीडितलाई भरपूर क्षतिपूर्ति दिलाई भराउने एवं कानून विपरीत कार्य गर्ने सञ्चार माध्यमलाई दण्डित गर्ने कानून निर्माण लगायत आवश्यक कदम चाल्न विपक्षीका नाममा परमादेश लगायत आवश्यक आज्ञा आदेश जारी गरिपाउँ। साथै विपक्षीहरूको कार्यबाट हामी निवेदक रोशन पूरी र गोविन्द देवकोटाको मान प्रतिष्ठामा आँच आउने गरी विपक्षी नं. ३ द्वारा गरिएका कार्यको क्षतिपूर्ति स्वरूप जनही रु. १०,००,०००/- विपक्षीहरूबाट दिलाई भराई पाउँ भन्ने बेहोराको रिटनिवेदन ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो ? आदेश जारी हुनु नपर्ने कुनै कारण भए आधार कारण सहित यो आदेश प्राप्त भएको मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिन भित्र विपक्षी नं. १ र २ का हकमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत र विपक्षी नं. ३ का हकमा आफै वा कानूनबमोजिमको प्रतिनिधि वा कानून व्यवसायी मार्फत लिखित जवाफ पेस गर्नु भनी यो आदेश र रिट निवेदनको एक प्रति नक्कल साथै राखी विपक्षीहरूलाई सूचना पठाई म्यादभित्र लिखित जवाफ परे वा अवधि नाघेपछि नियमबमोजिम पेस गर्नु ।

साथै अन्तरिम आदेशको मागको सम्बन्धमा विचार गर्दा विपक्षी प्रेस काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक प्रकाशन पुस २०६९ को “संहिता” मा निवेदकको विषयमा प्रकाशित सूचनाबाट निवेदकको मान मर्दन भई इज्जत प्रतिष्ठामा आघात पुग्न गएको भन्ने दाबी जिकिर रहेको देखिएकोले निवेदक लगायत कसैको व्यक्तिगत चरित्र, व्यवहार तथा मान प्रतिष्ठामा आघात पुग्ने किसिमका समाचार बुलेटिन प्रकाशित नगर्नु, नगराउनु भनी विपक्षी नं. ३ को हकमा सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ४१ बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी गरिदिएको छ भन्नेसमेत बेहोराको मिति २०७०।२।८ मा यस अदालतबाट भएको आदेश।

नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरवारको लिखित जवाफ परेको मिसिलबाट नदेखिएको तर, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट खटी आउनु भएका विद्वान् उपन्यायाधिवक्ताले लिखित जवाफ परेको छ भनी भन्नु भएकोले सो लिखित जवाफ यस अदालतमा बुझाएको निस्सा र लिखित जवाफको प्रतिलिपि समेत महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट झिकाउने। निवेदन प्रकरण (२) मा प्रेस काउन्सिलमा

निवेदकले निवेदन दिएको भनी जिकिर लिएको देखिँदा उक्त निवेदन प्रेस काउन्सिलमा दिएको भए सो निवेदन सहितको सक्कल मिसिल अदालतसमक्ष देखाई फिर्ता लाने गरी झिकाउने र निवेदन नपरेको भए सोही व्यहोराको जवाफ प्रेस काउन्सिलबाट झिकाउन प्रेस काउन्सिललाई लेखी पठाउने भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।१२।१९ को आदेश ।

प्रेस काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक बुलेटिन “संहिता” को अङ्क १६ तथा १७ मा प्रकाशित सामग्रीका बारेमा प्रेस काउन्सिल नेपाललाई आरोप लगाए तापनि आरोपको विषयमा विपक्षी रिट निवेदकहरूले प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ को दफा १२ तथा पत्रकार आचार संहिता, २०६० (संशोधित तथा परिमार्जित, २०६४) को दफा ५ बमोजिमको अनिवार्य रूपमा पूरा गर्नुपर्ने कार्यविधिसमेत पूरा गर्नु भएको छैन। कुनै पनि पत्रिकाले कसैको चरित्र हत्या गर्ने गरी वा कुनै पनि प्रकारको हानी नोक्सानी पुग्ने गरी लेख वा समाचार प्रकाशित गरेमा सम्बन्धित पत्रिकाको सम्पादकको नाममा सो लेख समाचार बारे खण्डन छापनका लागि अनिवार्य रूपमा लिखित अनुरोध गर्नु पर्नेमा सो प्रक्रिया अवलम्बन नगरी रिट क्षेत्रमा प्रवेश गरेको छ ।

“देशको अस्तित्व” दैनिक पत्रिकाले प्रकाशित गरेको विपक्षी मध्येका गोविन्द देवकोटासँग सम्बन्धित सूचनालाई प्रेस काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक बुलेटिन “संहिता” को अङ्क १६ को अन्तिम कभर पेजमा समाचारको रूपमा प्रकाशित गरेको नभई “अखबार कि बदला लिने हतियार?” भन्ने बेहोरासमेत उल्लेख गरी प्रश्न चिह्नसमेत राखी त्यस्तो सामग्री प्रकाशन गर्न नहुने भाव सहितको सामग्री राखेर विपक्षी रिट निवेदकलाई नै समर्थित हुने किसिमको बेहोरा प्रकाशित गरिएकोमा निज विपक्षीहरूले उल्टो अर्थ निकाली प्रेस काउन्सिल, नेपाल माथि अनावश्यक लाञ्छना लगाउन खोज्नु भएको मात्र हो। विपक्षी रिट निवेदकहरूले प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ को दफा १२ तथा पत्रकार आचार संहिता, २०६० (संशोधित तथा परिमार्जित, २०६४) को दफा ५ र अन्य प्रचलित कानूनले निर्दिष्ट गरेको प्रक्रियाहरू अवलम्बन नगरी अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रको बाटो प्रयोग गर्ने अधिकार कानूनतः विपक्षीलाई नहुदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने प्रेस काउन्सिल नेपाल, सञ्चार ग्राम, काठमाडौंको तर्फबाट यस अदालतमा परेको लिखित जवाफ ।

प्रेस काउन्सिल, प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ बमोजिम गठित एक स्वतन्त्र र स्वायत्त संस्था भएको कारण सो संस्थाबाट प्रकाशन हुने बुलेटिनमा प्रकाशन भएको कुनै सामाग्रीलाई

लिएर यस मन्त्रालयलाई समेत विपक्षी बनाउनु स्वयंमा त्रुटिपूर्ण छ। कुनै पत्रकारले आफ्नो व्यवसायिक आचार संहिता उल्लङ्घन गरी कुनै सामाग्री प्रकाशन गरेका विषयमा कानूनी प्रश्न उठाउँदा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम उठाउनु पर्दछ। यस सम्बन्धमा आकर्षण हुने कानून प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ को दफा १२ हो जसले काउन्सिलमा उजुरी दिन सकिने उपचारको मार्ग प्रशस्त गरेको छ। कानूनी उपचारको बाटो छाडी रिट क्षेत्राधिकार भित्रबाट उपचार खोजिएबाट रिट निवेदक सफा हातले अदालत प्रवेश गरेको देखिँदैन। साथै प्रचलित नेपाल कानूनमा यस्तो विषयमा क्षतिपूर्तिको कुनै व्यवस्था नभएको, यो मुलुकको विधायीकी नीति निर्माणको प्रश्न हुँदा अदालतको आदेशबाट क्षतिपूर्ति दिलाई पाउँ भनी माग गर्न मिल्दैन। रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयको तर्फबाट यस अदालतमा पेश भएको लिखित जवाफ ।

नियमबमोजिम पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदक तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री रमण श्रेष्ठले सञ्चार माध्यमबाट कुनै पनि नागरिकको मान मर्दन वा व्यक्तिगत प्रतिष्ठामा आँच आउने कार्य गर्नु हुँदैन। पत्रकारहरूको गैरकानूनी कार्य भएमा त्यसलाई कार्यवाही गर्ने सरकारी नियामक निकायको रूपमा रहेको प्रेस काउन्सिल नेपालबाट नै प्रकाशित भएको त्रैमासिक पत्रिका “संहिता” मा निवेदक गोविन्द देवकोटाको मान मर्दन हुने गरी समाचार प्रकाशित गर्नु कानूनको ठाडो उलंघन हो। जनतालाई सुसूचित गराउने पत्रिकाको आवरण पृष्ठमा फोटोसहित समाचार छापिएको छ। कुनै पत्रकारका विरुद्ध उजुरी परेको भए त्यसको छानबिन हुनु पर्दछ तर, त्यो गोप्य हुनु पर्दछ। विज्ञापन गरे जस्तो गरी फोटोसहित समाचारको रूपमा प्रकाशन गरी मानमर्दन गर्न पाइँदैन। यस्तो कार्यलाई निरुत्साहित गर्न उपयुक्त आदेश जारी होस। साथै सरकारी निकायबाट प्रकाशन हुने पत्रिकाले निवेदकहरूको मानमर्दन हुने सामग्री प्रकाशन भएको हुँदा अदालतबाट मुनासिव क्षतिपूर्ति समेत भराई दिने गरी आदेश गरीपाउँ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो ।

त्यसैगरी प्रेस काउन्सिल नेपालका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री सोमनाथ सुवेदीले “संहिता” भन्ने प्रेस काउन्सिलको त्रैमासिक पत्रिका हो। बीरगञ्जबाट प्रकाशित हुने देशको अस्तित्व नामक पत्रिकाले निवेदक गोविन्द देवकोटाको विषयमा प्रकाशित समाचारलाई साभार गरी अखबार की बदला लिने हतियार भनी सामग्री प्रकाशित गरिएको छ। यसबाट निवेदकलाई नै समर्थन गर्ने गरी प्रकाशित समाचारले मान मर्दन हुन सक्दैन। निवेदकको

निवेदनको आधारमा “देशको अस्तित्व” नामक दैनिक पत्रिका विरुद्ध गरिएको कार्यवाही हाल कार्वाहीयुक्त अवस्थामा रहेको छ। त्यसैले, निवेदकलाई अवहेलना गाली बेइज्जती गर्ने गर्ने उद्देश्यले सामग्री प्रकाशन गरिएको होइन भनी बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

त्यस्तै महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयका सहन्यायाधिवक्ता श्री गीताप्रसाद तिमिसिनाले प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ को दफा १२ बमोजिम कानूनी उपचारको बाटो रहरहेको अवस्थामा रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुने होइन। क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा कुनै कानूनी व्यवस्था नहुँदा अदालतको आदेशबाट क्षतिपूर्ति दिलाई माग्न समेत नमिल्ने हुँदा रिट निवेदन खारेज भागी छ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो ।

रिट निवेदनको पक्ष विपक्षबाट प्रस्तुत भएको बहस जिकिर सुनी मिसिल संलग्न कागजातहरू अध्ययन गरी हेर्दा यसमा विपक्षी प्रेश काउन्सिलको कार्यबाट निवेदकहरूको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ द्वारा प्रदत्त हक अधिकारमा आघात परेको छ, छैन ? निवेदन मागबमोजिम परमादेश लगायतको आदेश जारी भई निवेदकलाई क्षतिपूर्ति समेत भराउनु पर्ने हो, होइन ? सोही सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, प्रेश काउन्सिल पत्रकारिताको पेशागत उच्चतम आचरण कायम राखी स्वस्थ, स्वतन्त्र र उत्तरदायी पत्रकारिताको विकास तथा सम्बर्द्धनको लागि स्थापना भएको भन्ने प्रेश काउन्सिल ऐन, २०४८ को प्रस्तावनाबाट देखिन्छ। उक्त ऐनको दफा ५ मा काउन्सिलको उद्देश्यहरू उल्लेख गरिएका छन् जसमा स्वस्थ पत्रकारिताको विकासको लागि उपयुक्त वातावरण सृजना गर्ने, प्रेश स्वतन्त्रताको दुरुपयोग हुन नदिन पत्रकारिता सम्बन्धी आचार संहिता तोक्ने, प्रेश र नेपाल सरकार बीच सौहार्दपूर्ण सम्बन्ध कायम राख्ने, सावर्जनिक नैतिकता र नागरिकहरूको मर्यादा कायम राख्न लगाउने र प्रेशको स्वतन्त्रता र पत्रकारिताको मर्यादा माथि हस्तक्षेप हुन नदिन प्रयत्नशील रहने भन्ने रहेको देखियो। उपरोक्त उद्देश्य प्राप्त गर्नको लागि ऐनको दफा ६ मा प्रेश काउन्सिलको गठन र दफा ७ मा काउन्सिलको काम, कर्तव्य र अधिकारको व्यवस्था गरिएको पाईन्छ ।

प्रेश काउन्सिल ऐन, २०४८ को दफा १२ ले उजुरी सम्बन्धी व्यवस्था गरेको पाईन्छ । जसमा-

(१) कुनै पत्रकारले आफ्नो व्यावसायिक आचार संहिता उल्लंघन गरेमा कुनै पनि व्यक्तिले काउन्सिलमा उजूरी दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै उजूरी परेमा काउन्सिलले आवश्यक जाँचबुझ गरी देहाय बमोजिम गर्न गराउन सक्नेछः—

(क) मर्का पर्ने पक्षको भनाई सम्बन्धित पत्रपत्रिकामा प्रकाशित गर्न लगाउने,

(ख) मर्का पर्ने पक्षसंग क्षमा याचना गर्न लगाई निजको कुरा सम्बन्धित पत्रपत्रिकामा प्रकाशित गर्न लगाउने,

(ग) मर्का पर्ने पक्षको कुनै टिप्पणी, लेख वा प्रकाशन सामग्री सम्बन्धित पत्रपत्रिकामा प्रकाशित गर्न लगाउने, र

(घ) पटक पटक व्यावसायिक आचार संहिता उल्लंघन गर्ने पत्रकारलाई निजले नेपाल सरकारबाट पाउने सहूलियत वा सुविधा तोकिएको अवधि भरको लागि आंशिक वा पुरै रोक लगाउन नेपाल सरकारमा सिफारिश गर्ने ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको काउन्सिलको निर्णय पालन नगर्ने पत्रकार उपर काउन्सिलले खेद प्रकट गरी सो कुरा सार्वजनिक रूपमा प्रकाशित गर्न लगाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम निर्णय गर्नु अघि काउन्सिलले सम्बन्धित पत्रकारलाई आफ्नो स्पष्टीकरण पेश गर्न मौका दिनेछ भन्ने व्यवस्था गरेको पाईयो ।

यसरी हेर्दा समग्र पत्रकारिता क्षेत्रको नियामक निकायको रूपमा प्रेश काउन्सिलको स्थापना भएको र यसका काम कर्तव्यहरूको व्यवस्था गरी उजूरी सुन्ने निकायको समेत व्यवस्था गरेको तथ्यमा दुइमत छैन ।

अब प्रस्तुत रिट निवेदनका सन्दर्भमा नेपाल प्रेश काउन्सिलबाट प्रकाशित हुने त्रैमासिक बुलेटिन “संहिता” को अंक १६ मा निवेदक गोविन्द देवकोटाका सम्बन्धमा बिरगञ्जबाट प्रकाशित हुने “देशको अस्थित्व” नामक पत्रिकाले कपोकल्पिक सूचना प्रकाशित गरी आफ्नो व्यक्तिगत प्रतिष्ठामा आँच आउने कार्य गरेको सम्बन्धमा कारवाहिर्को लागि प्रेश काउन्सिल नेपालमा उक्त पत्रिकाको प्रतिलिपी सहित निवेदन दिएको अवस्था छ। उक्त पत्रिका उपर

कारवाही गरिएन भन्ने निवेदकको भनाई छ। निज विरुद्ध प्रकाशित भएको भनिएको सामग्रीलाई साभार गरी “संहिता” को अंक १६ को अन्तिम पृष्ठमा “अखवार कि बदला लिने हतियार” भनी समाचार प्रकाशित गरेको देखियो। त्यसैगरी रिट निवेदक रोशन पुरीका हकमा प्रेश काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक प्रकाशन संहिता को अंक १७ मा दाई जयनेपाल कमरेड अभिवादन शिर्षकको समग्रीमा आफू विरुद्ध भ्रामक एवं ब्यक्तिगत मान प्रतिष्ठामा आँच आउने सामग्री प्रकाशित भएको र सो समाचारबाट निवेदकहरुको ब्यक्तिगत मान प्रतिष्ठामा आघात पुऱ्याएको सम्बन्धमा निवेदकले आपत्ती जनाई प्रेश काउन्सिल समक्ष उजुरी गरेको पाईयो। आफ्नो चरित्र हत्या गर्ने गरी वा हानी नोकसानी पुग्ने गरी लेख रचना वा समाचार प्रकाशित गरियो भनी सम्बन्धित पत्रिकाको सम्पादकको नाममा सो लेख समाचार बारे खण्डन छापनका लागि लिखित अनुरोध गरेको देखिदैन। उक्त सामग्री समाचारको रुपमा प्रकाशन गरिएको र यस्ता सामग्री प्रकाशन गर्न नहुने भाव सहितको सामग्री राखि निवेदकलाई नै समर्थन हुनेगरी समाचार प्रकाशन गरिएको हो भन्ने प्रेश काउन्सिलको लिखित जवाफ रहेको छ। प्रेश काउन्सिलबाट प्रकाशित हुने पत्रिका “संहिता” मा निवेदकका सम्बन्धमा भएको प्रकाशनबाट निवेदकहरुको मान मर्दन भएको छ छैन भनी विचार गर्नुपर्ने देखियो। निवेदकहरु विरुद्धको छाप देखाई “अखवार कि बदला लिने हतियार” भनी संप्रेषण गरेका कुराले निवेदक विरुद्ध छापिएका कुराहरु त्यो छापने अखवारवालाले पत्रकारिता गरेको हो की निवेदकहरूसँग बदला लिन अखवारलाई हतियार बनाएको हो भन्ने पश्च उठाएको देखियो। कसैले पनि आफ्नो अखवारको जरियाबाट कसैसँग बदला लिने दुराषयबाट ग्रसित भई प्रकाशन गर्नु हुदैन। अखवार जनतालाई सही सूचना प्रवाह गर्ने पवित्र माध्यम हो। ब्यक्ति विपेशले कसैप्रति पुर्वाग्रही भई बदला लिने नियतले हतियारको रुपमा अखवारलाई प्रयोग गरी समाचार संप्रेषण गरेमा यसको पवित्रता र गरिमामा आँच आउछ। त्यसैले अखवारका बिषयमा आधिकारिक नियामक निकाय प्रेश कारउन्सील भएको नाताले देशभरका पत्रपत्रिकामा आएका गैह्र समाचार तथा आचार संहिता उलंघन भएको सम्बन्धमा चासो लिई त्यस्तो कार्यका विरुद्ध सचेत गराउने सकारात्मक मनसायबाट प्रकाशित सामग्रीलाई अन्यथा भएको वा निवेदकको कुनै संवैधानिक तथा कानूनी हक हनन् भएको भन्न मिल्ने देखिन आएन ।

पुनश्चः प्रकाशित भएका सामग्रीहरु कसरी यी निवेदकहरुका विरुद्ध हुन गएका हुन ? सोको कुनै पुष्ट्याई निवेदनमा हुन सकेको देखिदैन। उक्त समाचारका विरुद्धमा निवेदकले

दिएको निवेदनमा कुनै निर्णय भई सकेको अवस्था पनि नभई कारवाहीको प्रकृत्यामा नै रहेको भन्ने रिट निवेदन संलग्न फायलबाट देखिन्छ। यसरी तोकिएको कार्यविधी र प्रकृत्या बमोजिम कारवाहीको लागि दिईएको निवेदनमा छानविन भई रहेको अवस्था संलग्न प्रमाण मिसिल समेतबाट देखिरहेकोमा सो लाई प्रभावित गर्ने गरी रिट क्षेत्राधिकारबाट उपचार प्रदान गर्न मिल्ने पनि होईन ।

रिट निवेदकहरुले क्षतिपूर्ति समेतको दावी लिएको तर्फ विचार गर्दा कुनै पत्रिकामा प्रकाशित सामग्रीले कसैको मान प्रतिष्ठा र ख्यातिमा आँच आएमा सो को उचित क्षतिपूर्ति तिर्नु बुझाउनु पर्ने नै हुन्छ। पत्रपत्रिका अति संवेदनशिल व्यवसाय हो। यसले जनताको सुसूचित हुने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दछ। जनताको यो अधिकार कुण्ठित नहोस भन्ने अभिप्रायबाट व्यवसायलाई संविधान र कानूनले सजगताका साथ सुरक्षित गरेको छ। तर यो अधिकारको प्रयोग गर्दा अनावश्यक तवरबाट आफ्नो व्यक्तिगत फाईदाको लागि वा बदला लिन आत्मसन्तुष्टिको लागि कसैको मान मर्दन गर्नु हुँदैन। प्रकाशनको स्वतन्त्रताको आडमा कुनैपनि पत्रकार स्वच्छन्द हुन सक्दैन। यस्तो गैह्र जिम्मेवारी कृत्याकलाप हुन गएमा त्यो प्रकाशनले पुर्‍याएको क्षतिको न्यायोचित आंकलन गरी क्षतिपूर्ति भराउन अदालत सक्षम रहेको छ। कसुर गर्नेले सजायबाट उन्मुक्ति पाउन सक्दैन। तर विपक्षी प्रेश काउन्सील नेपालले निवेदकको मानमर्दन वा बेईज्जति गरेको नदेखिई निवेदकसँग बदला लिन कुनै पत्रिकालाई हतियारको रुपमा लिईयो कि भन्ने सम्मको बिचार उक्त संप्रेषणबाट गरी जनतालाई सुसूचित गरेको देखिएको अवस्था छ। प्रेश काउन्सीलको प्रकाशनबाट निवेदकको बेईज्जती नभएको हुँदा प्रेश काउन्सीलले क्षतिपूर्ति ब्यहोर्नु पर्ने भन्ने निवेदक दावीसँग सहमत हुन सकिएन।

पुनश्च: निवेदकले आफ्नो प्रतिष्ठामा आँच आएको र क्षतिपूर्तिमा आएको भन्ने निवेदन दावी छ। अदालतको साधारण अधिकारक्षेत्रको प्रयोग नगरी असाधारण अधिकारक्षेत्रमा प्रवेश गरेको देखिन्छ। प्रतिष्ठामा आँच आउने र क्षतिपूर्ति जस्ता विवादहरु प्रचलित कानूनबमोजिम अदालतको साधारण क्षेत्राधिकारबाट नालेश लिई प्रवेश गर्नुपर्ने हुन्छ। अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकारको माध्यमबाट उपचार खोजेको हुँदा निवेदकको प्रतिष्ठामा आँच आयो आएन, क्षतिपूर्ति कति हुनु पर्ने हो आदी सवुत प्रमाणको मूल्याङ्कन हुन सक्ने अवस्था रहेन। तसर्थ निवेदकको माग बमोजिम रिट जारी हुन सक्ने अवस्था रहेन ।

अतः कानूनबमोजिम स्थापित निकायमा परेको उजुरी वा निवेदनका सम्बन्धमा कारवाहियुक्त रहेको र विपक्षिहरूको काम कारवाहीबाट आफ्नो कुन हकको हनन हुन गएको हो सोको स्पष्ट दावी लिन समेत नसकेको र प्रेश काउन्सीलको प्रकाशनबाट निवेदकको बेईज्जति भएको समेत नदेखिएको स्थितिमा रिट जारी हुन सक्ने अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाई दिनु ।

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः तीर्थराज भट्टराई

कम्प्युटर टाइप गर्नेः अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७२ साल पौष महिना ८ गते रोज शुभम्